

DUURZAAMHEID EN BEHEERSEN

In het beroemde boekje 'De Kleine Prins' van de schrijver Antoine de Saint-Exupéry komt de Kleine Prins in zijn bezoek aan de aarde een Vos tegen. De Kleine Prins vraagt aan de Vos of hij komt spelen omdat hij ongelukkig is. De Vos zegt dat hij dat niet kan, omdat hij niet getemd is. De Kleine Prins vraagt dan: "Wat betekent dat, temmen?" De Vos antwoordt: "Het is een handeling die vaak verwaarloosd wordt. Het betekent een verbinding aangaan." "Een verbinding aangaan?" "Precies dat ja", zei de Vos. "Voor mij, ben jij niets meer dan een kleine jongen die is zoals honderdduizend andere kleine jongens. En ik heb je niet nodig. En jij, aan jouw kant, hebt mij niet nodig. Voor jou ben ik niet meer dan een vos die is zoals honderdduizend andere vossen. Maar als jij mij temt, dan zullen wij elkaar nodig hebben. Voor mij, zal jij uniek zijn in de hele wereld. Voor jou, zal ik uniek zijn in de hele wereld." Ze nemen later afscheid als zij elkaar veel gezien hebben en de Vos zegt dan: "De mens is deze waarheid vergeten, maar jij moet haar niet vergeten. Jij wordt verantwoordelijk, voor altijd, voor wat jij getemd hebt".

Hoe kan je over duurzaamheid, beheersing en de aarde spreken zonder in clichés te vervallen? Of te moraliseren? Of verstrikt te raken in een verhit duurzaamheidsdebat dat vandaag, morgen en overmorgen ook nog gevoerd zal worden? Ik zal dat proberen niet te doen. Ik ga u ook geen duurzaamheidstips geven. Wel nodig ik u uit om wat anders te kijken, een beetje om te denken. Dat zal ik doen met behulp van wat er in Genesis en Psalm 8 gezegd wordt. Aan het einde zal ik u twee vragen stellen.

Ik weet niet of de Saint-Exupéry Psalm 8 ooit gelezen heeft, maar zowel de Kleine Prins als de dichter van Psalm 8 stellen een indringende vraag die van alle tijden, alle religies, en alle mensen is. Namelijk wat de positie van de mens is ten opzichte van de wereld om haar heen?

Aan de ene kant hoor je de verwondering over de manier waarop de mens de wereld naar zijn hand kan zetten. De mens is net een klein beetje onder de goden geplaatst. Door onze kracht kunnen wij op plekken wonen die eerder onbewoonbaar waren. Er is veel voedsel. Wij hebben manieren gevonden om brandstoffen uit de aarde te halen. Dieren worden getemd, en ingezet om het leven gemakkelijker te maken. Regelmatig worden er weer nieuwe diersoorten ontdekt. Wij kunnen de grootste dingen bouwen: vrachtschepen, huizen, Boeings, auto's, raketten en wolkenkrabbers. Geen enkele plek op aarde is onbereikbaar. De mens, gekroond met eer en glorie.

Aan de andere kant echter heerst daar de donkere kant van het net niet goddelijk zijn. Niet in de eerste plaats door wat wij elkaar aandoen met al dat bloedvergieten. De mens beheerst, en tegelijkertijd putten wij de aarde uit om haar te bewonen. Wij ontbossen. Meren worden drooggelegd. Bio-industrie is een voorwaarde om onze consumptie op peil te houden. Zeeën worden leeggevestigd. Wij hebben een rol in de opwarming van de aarde. En door al die massa-mobiliteit vervuilen wij de lucht en het water op aarde. Zowel nationaal als internationaal wordt veel gepraat over de vraag: kunnen wij zo doorleven? Hoe ziet de wereld er uit voor onze kinderen? Vanuit de eeuwenoude gedachte dat de mens heer en meester is gemaakt door God, hebben wij de zorg voor onze omgeving lang verwaarloosd. De wereld die wij delen met vele andere schepselen wordt geplunderd, alsof het ons bezit is.

Gelukkig wordt er ook in toenemende mate herkend wat er op het spel staat. Grote inzet is er inmiddels om het leven op aarde te behouden, te beschermen en te verbeteren. Maar toch. Ondanks die ommezwaai naar verduurzaming is het wel eenrichtingsverkeer: de mens beheerst, doet *damage control*; de schepping ondergaat. Op basis van de scheppingsteksten in Genesis is van oudsher, zeker in de christelijke traditie, lang gedacht dat God de mens naar zijn evenbeeld heeft geschapen. Wat zoiets betekende als: God is absoluut in controle; en de mens onder hem. De mens werd daarmee beheerser, alleenheerser.

Niet alleen de scheppingsverhalen in Genesis die gelezen zijn, roepen ons op tot iets anders. Ook Psalm 8 doet dat, daar kom ik zo op terug. Eerst Genesis. In Genesis scheidt God de hele wereld uit de chaos die er was. Na afloop zegt dat hij alles goed is, dat alles heel goed is, maar niet perfect. Met het bevel aan de mens in Genesis 1:28 om vruchtbaar te zijn, zich te vermenigvuldigen, te bevolken en de aarde te onderwerpen, geeft God echter ook aan dat het scheppen nog niet klaar is. Het 'onderwerpen' betekent in die zin meer: 'orde creëren uit voortdurende wanorde'. De mens wordt door God opgeroepen om mee creëren.

Sterker nog: in het scheppingsverhaal worden ook de niet menselijke schepselen opgeroepen om mee te creëren. God vraagt de aarde om allerlei groen en gewassen voort te brengen. De zee en alles wat daar in zwemt; de aarde en alles wat daar op krioelt en alle vogels die er boven vliegen worden

opgedragen om vruchtbaar en talrijk te zijn. De wereld met alles wat daar in is, is daarmee een dynamische realiteit en beweegt ergens heen. Het is een lange termijn project, dat altijd bezig is om iets te worden. Het is nooit af. Je hoeft *Discovery* of *National Geographic* maar aan te zetten om de aarde in beweging te zien. Gletsjers stuwen bergen op, de aarde beeft, vulkanen spuwen vuur, de zee geeft en neemt. Misschien kent u ook de prachtige documentaire *Planet Earth* met Sir David Attenborough wel, die laat zien hoe de levende soorten zich ontwikkelen. Hoe de kolkende massa's zeeleven afhankelijk zijn van wat er op het land gebeurt, en andersom.

Ik heb wel eens de term 'creatieve puinhoop' gehoord als een omschrijving van onze wereld. Creatieve puinhoop, omdat wij naast de pracht van de aarde ook regelmatig het leed van bijvoorbeeld natuurrampen ondergaan. Hoewel dus alle schepselen op de aarde, alles wat leeft en niet leeft, diep afhankelijk zijn van God in deze creatieve puinhoop, kiest God om ruimte te maken voor zijn creaties. God kiest dus voor een wederzijdse relatie, waarin de wereld en hij afhankelijk van elkaar zijn in het voortzetten van het leven op aarde. Wij hebben God nodig, en hij ons. Zijn benadering is daarom gemeenschappelijk, relationeel. Dat delen van die creatieve kracht met alle schepselen op aarde, maakt de mens minder heer en meester, en nog veel meer deelgenoot van een creatieve gemeenschap van levende en niet-levende schepselen.

Eerder sprak ik over al Psalm 8. Psalm 8 is als scheppingspsalm nauw verbonden met Genesis. Net zoals Genesis bepaalt Psalm 8 de positie van de mens in de wereld.

Ook Psalm 8 geeft in eerste instantie aanleiding om van de mens als beheerser het epicentrum van de wereld te maken. Dat heeft te maken met de vertaling van vers 6 en 7 die gaan over het net niet goddelijk zijn van de mens. De mededeling van vers 6 in Psalm 8 heeft velen lang bevestigd in het idee dat de mens toch alleenheerser is gemaakt door God. Vaak worden die verzen vertaald met "U hebt hem bijna een god gemaakt, hem gekroond met glans en glorie, hem toevertrouwd het werk van jouw handen..." (NBV). Psalm 8 begint en eindigt echter met het bezingen van Gods naam en zijn scheppingswerken: de aarde en de hemel. Je kunt je bijna voorstellen hoe de auteur onder een heldere sterrenhemel vol verwondering dit gedicht schreef: V.4 "Als ik jouw hemelen bekijk, het werk van jouw vingers, de maan en de sterren die jij daar geplaatst hebt..." De dichter maakt het zo tastbaar dat je God ziet staan in zijn kunstenaars atelier. Werkend, zwoegend met zijn handen. Midden in dat creëren, midden in de Psalm krijgt de mens een plaats. Net zoals in Genesis maakt God ruimte voor de mens. Hij maakt ruimte voor de mens en alle andere schepselen om het creatieve proces dat ooit door zijn vingers begonnen is, samen voort te zetten in een wereld in beweging.

Als wij dan naar de structuur van de Hebreeuwse tekst van Psalm 8 kijken valt op dat de mededeling over de goddelijkheid van de mens helemaal geen mededeling is. Het is onderdeel van een vraag die al eerder begint. Een vraag die in contrast staat met de verwondering over die fonkelende sterrenhemel:

5. Wat is dan de mens dat jij hem opmerkt; en een mens, dat jij aandacht aan hem geeft?

6. Dat jij hem zelfs net onder de goden hebt geplaatst, en hem met eer en glorie gekroond hebt?

De dichter stelt ook hier die indringende vraag: waar staat de mens in deze wereld, hoe verhouden wij ons tot haar? De diepe verzuchting die volgt op de vraag is tegelijkertijd een antwoord:

7. Toch laat je hem heersen over de werken van jouw handen, alles heb je onder zijn voeten gelegd.

God stelt al zijn werk tot onze beschikking, en nodigt alles en iedereen op aarde, u, jou en mij uit om aan die creatieve puinhoop verder te werken. Dat vergt omdenken: niet als beheerser of alleenheerser, maar samen. Deze God van relatie legt daarmee verbinding met ons. Tegelijkertijd legt die verbinding een verantwoordelijkheid neer bij ons als mens. Wij met eer en glorie be kroonden lijken die wederzijdse afhankelijkheid wel eens te vergeten. Wij komen dan weer terug bij de Vos die dat zo treffend en tastbaar aan de Kleine Prins wist te omschrijven: "Jij wordt verantwoordelijk, voor altijd, voor wat jij getemd hebt."

Is het nadenken over duurzaamheid uiteindelijk dan niet eerst positiebepaling? Waar staat u, waar sta ik? Waar ligt uw en mijn verantwoordelijkheid?

Moge het zo zijn. Amen.

Christiaan M. Erwich

gelezen: Psalm 8.